

Fizibiliti studija za reforma na platniot sistem vo Republika Makedonija

Osnova na fizibiliti studijata

Vo 1997 godina Evropskata Komisija naime nuva studija za odreduvawe na pomo{ta koja tie mo`at da ja obezbedat i istoto be{e objaveno vo Sektorkata operativna programa na FARE (SOP) 1997 pod naslov "Reformi na platniot sistem vo Republika Makedonija"

Dokumentot "Poglavja na dogovorot" za koj e iska`ana soglasnost od strana na Vladata, e upotreben kako osnova za podgotvuvawe na Fizibiliti studijata za reforma na platniot sistem vo republika Makedonija.

Fizibiliti studijata e koncipirana vo 26 delovi.

Vo delovite od 1 do 5, opfaten e istorijatot na studijata, pri~inite za reformata, celite na studijata i kako taa e sproveduvana.

Delovite od 6 do 12 vo studijata go dokumentiraat tekovniot platen sistem, kako i siste procesi i aktivnosti koi zavisat od zaedni~ki izvori. Iako mnogu od ovie procesi se vo funkcija na centralniot platen sistem, registrirani se kako procesi koi mora da se razgledaat vo edna programa za tranzicija.

Vo idniot model za izvr{uvawe na pla}awata koj e dokumentiran vo delovite od 13 do 20 vo studijata, staven e akcent vrz centralnite barawa, so cel, pla}awata od uplatuva~ot do primatelot da se napravat {to poefikasno.

Isto taka zemeni se vo predvid i aktivnostite koi ne se centralni za procesot na pla}awe (na primer distribucija na gotovinata, vodewe registri).

Delovite od 21 do 25 ja dokumentiraat predlo`enata strategija za evolvirawe od tekovniot platen sistem kon idniot platen sistem.

Pri~ini za reforma na platniot sistem

Edna od najva`nite pri~ini za reforma na platniot sistem vo Makedonija e demonopoliziraweto i decentraliziraweto na platniot sistem, kako posledica na opredelbata na Republika Makedonija za pazarna ekonomija i vku~uvawe vo evropskite tekovi i integracija.

Poradi toa, prednostite na predlo`enata reforma na platniot sistem se identifikuvani kako:

1. Zgolemuwawe na odgovornosta na bankata i kontrola na nejzinite klienti vku~uvaj{i go i upravuvaweto so likvidnosta od strana na NBRM i komercijalnite banki;

2. Direktna odgovornost na komercijalnite banki kon NBRM preku nadzorni proceduri;
3. Odvojuvawe na zaedni~kite zada~i, kako { to e dano~nata naplata, za da se ovozmo`i takvite zada~i da se sozdavaat i implementiraat vo najsoodvetno opkru`uvawe
4. Opkru`uvawe kade poramnuvaweto za me|ubankarskite transakcii e oslobodeno od rizik
5. Platforma za zajaknata konkurencija pome|u bankite, preku nivnata cena i usluga
6. Kreirawe na finansiska infrastruktura koja }e ovozmo`i standardna povrzanost so me|unarodnite finansiski slu`bi, i
7. Sposobnost za privlekuvawe i odr`uvawe na stranski banki i investicii.

Me|utoa,vo Fizibiliti studijata, pri naveduvaweto na pri~inite za reforma na platniot sistem, karakteristikite na sega { niot platen sistem se razgleduvani ili kako prednosti ili kako nepovolnosti, taka da karakteristikite koi vsu {nost se nedostatoci ne se staveni pod novo nabrojuvawe kako nedostatoci na sistemot.

Vo Fizibiliti studijata karakteristikite na tekovniot platen sistem se rezimirani kako sledi:

1. Poramnuvaweto pome|u `iro smetkrite vo istiot den,iako klientite ne se skoga { vo mo`nost da go iskoristat ova
2. Postoe~ka mre`a na filijali za site klienti
3. Efikasno sobirawe na danokot i drugi pridonesi
4. Sposobnosta za brza cirkulacija na vrednosta taka da pravnite lica ne baraat depoziti vo sistemot
5. Golemoto iskustvo na ZPP vo vodeweto na platniot sistem vo zemjata
6. Mo`nost za brzo formirawe na novi banki, bidej}i ne im e potrebna investicija za osnovawe mre`a na filijali
7. Mo`ni gre {ki vo pla}awata bidej}i soodvetното saldo se proveruva pred da se odobrat transakcii te
8. Pregled na volumenot i pravecot na pla}awata na nivniot protok niz dr`avata
9. Integrirano sledewe i kontrola na porastot na prihodite i ispla}awata od buxetot na site nivoa na bladata.

Celi

Celta na Fizibiliti studijata e razvoj na oddr`liv dolgoro~en strate {ki plan za da se ovozmo`i reforma na platniot sistem,pri [to treba:

- 1.Da se identifi kuva i potpolno da se dokumentira postojniot sistem i negovite me|usebni zavisnosti.

2. Da se predloži alternativni modeli za idniot finansiski sektor i agenciite koi zavisat od finansiski sektor, obrnuvaji vnimanie na platniot promet, dano~nite pobaruwawa, sobirawe na finansiskite podatoci za statisti~ka analiza kako i potrebite na sobirnite smetki na korisnicite

3. Da se postigne soglasnost za modelot koj najdobro odgovara kako iden finansiski sektor na Makedonija

4. Planirawe na premin od postoe~kiot platen promet vo kliring sistem so potpolno priznavawe na potrebata za bonitet i to~nost na site zavisni finansiski aktivnosti vo me|uvreme.

5. Da se ovozmo~i sposobnost za pro{iruvawe na klirin{kiot sistem za povrzanost so me|unarodni mre`i

6. da se odredat i izmerat izvorite i potrebnata i dostapna pomo{ za ispolnuvawe na tranzicijata

7. Da se identifikuva sevkupnata kontrola i sledewe na tranzicijata

8. da se podgotvi detalen proekt so uslovi na preporaki za site aktivnosti koi se vo direktna odgovornost na proektot ili pak od niv zavisu uspehot na proektot

9. da se prezentira i da se postigne dogovor za predlo`enite promeni od soodvetni Vladini institucii, NBRM, ZPP i bankite

10. da se finaliziraat site dogovori i planovi koi se podgotveni za timot na implementacija da mo`e da ja prezeme svojata odgovornost

Poradi toa {to tekovniot "platen sistem" ima soedinetu mnogu dopolnitelni funkcii koi tradicionalno ne se zdru`eni vo me|ubankarskite platni sistemi vo Fizibiliti studijata se dadeni funkciiite koi treba da bidat prilagodeni vo idniot klirin{ki sistem i ostanatite procesi i kapaciteti kako:

- Me|ubankarski pla}awa
- Pla}awa vo samite banki
- Vodewe i zabele`uvawe na smetkite na klientite
- Procesu na poramnuvawe (bruto i neto)
- Sobirni smetki za dano~nite i istanati institucii i organizacii, i naso~uvawe na detalite za uplatuva~kite do instituciiite i organizaciiite-priema~i
- Distribucija na pla}awata od Buxetot
- Pribirawe na podatoci od aktivnostite na smetkite, za statisti~ka primena
- Distribucija na gotovi pari i
- Registrirawe na pretprijatijata i za~uvuvawe na nivnite rezultati

Predlo`eni sistemi za pla}awe, kliring i poramnuvawe

Vo Studijata predlo`eno e krirawe, izgradba i implementirawe na Me|u-bankarski platen sistem (**MBPS**) koj e zasnovan na dva podsistema:

- Sistem za bruto poramnuvawe vo realno vreme (**RTGS**) za obrabotka na pla}awata so visoka vrednost i itnite me|ubankarski pla}awa, koi ja davaat momentnata vrednost,

-Sistem za neto poramnuvawe vo ozna~eno vreme (**DTNS**) za obrabotka na pla}awata so mala vrednost

Glavnite preporaki za RTGS sistemot se:

- NBRM da gi vodi smetkate za poramnuvawe na bankite.

- site pla}awa da bidat kreditni transferi.

- NBRM da gi definira i nadgleduva standardite koi }e se koristat vo sistemot za golemi i itni pla}awa od strana na site bankite i NBRM.

- sekoja banka da bide odgovorna za vospostavuvawe na sopstvenata komunikaciska vrska so sistemot za golemi i itni pla}awa i potrebite za obrabotka (vkluchitelno i interesen smetkovodstven sistem) soglasno standardite koi }e bidat postaveni od NBRM vo konsultacija so drugite banki.

DTNS za obrabotkata na malite me|ubankarski pla}awa }e bidat vo nadle`nost na posebna organizacija koja }e gi prestavuva u~esnicite vo klirin{kite procesi.

- Dnevните operacii da gi prevzema posebna organizacija-klirin{ka ku}a

- NBRM vo konsultacija si drugite u~esnici da gi definira i nadgleduva standardite koi }e se koristat vo sistemot za Obrabotka na mali pla}awa.

- sekoj u~esnik }e bide odgovoren za vospostavuvaweto na sopstveni komunikaciski vrski so sistemot za obrabotka na mali pla}awa

- Sistemot za obrabotka na malite pla}awa da gi vodi kliring smetkate vo ime na sekoj u~esnik

- NBRM da gi vodi smetkate za poramnuvawe na site u~esnici za sledewe na efektot od poramnuvaweto na kliring smetkate

- Pravilata za ~lenstvo vo sistemot za obrabotka na mali pla}awa da bidat dogovoreni pome|u site u~esnici

- Pla}awata mo`at da bidat kreditni i debitni transferi.

Isto taka, pla}awata vo ramkite na sistemot na edna banka, bankata treba da gi obraboti interno, a samo me|ubankarskite pla}awa da gi transferira na RTGS i DTNS. Zatoa, bankite }e treba da se podgotvat za da bidat vo mo`nost da gi oddelat ovie stavki od me|ubankarskiot kliring i, vo princip, da bidat vo mo`nost da ja dadat momentnata vrednost za stavkite vnatre vo bankata.

Skladi{teto na podatoci, odnosno Magacinot na podatoci e predvideno da bide kreirano za da se snabdi so podatoci Upravata za javni prihodi i Zavodot za statistika, soglasno zakonskite barawa.

Podatocite koi se barani od Upravata za javni prihodi i Zavodot za statistika }e bideat sobirani, inicijalno, od klirin{kite sistemi i vneseni vo skladot na podatoci, a koga obrabotkata na smetkata na klientot }e se prefri vo bankite, sobiraweto na podatocite }e se vr{i od bankarskiot sistem.

U~esnici vo predlo`eniot model na platniot sistem

U~esnicite vo noviot platen sistem se:

NBRM,

Bankite,

Klientite,

UJP

Ministerstvoto za finansii za raspredelba na buxetot, i

Zavodot za statistika

Narodna banka na Republika Makedonija kako u~esnik vo predlo`eniot model }e ima zgolemen kontakt i kontrola na bankarskiot sistem. Ponatamu, NBRM }e stane bankar na dr`avniot buxet, ispolnuvaj{i uloga sli~na na nekoja druga banka koja ima "klienti". So voveduvaweto na RTGS sistemot razumno }e se namali nivoto na rizik od poramnuvaweto vo sistemot, bidej{i golem del na vrednosta }e bide poramnet preku ovoj sistem, ostavaj{i samo mal soodnos da se poramni na kraj na denot preku DTNS.

Imeno, Narodna banka na Republika Makedonija }e ima 3 ulogi:

1. }e ima bankarska funkcija kako i sekoja druga banka, voobi~aeno so Vladata kako klient
2. }e gi vodi smetkite za poramnuvawe na bankite
3. }e ima uloga na regulator na finasiskiot sektor, kade del od taa uloga e da ja nadgleduva likvidnosta na bankite

Komercijalnite banki kako u~esnici treba da odr`uvaat mnogu pobliska vrska so nivnite klienti preku prevzemaweto na funkcijata na {alterski uslugi i vodewe na smetkata na klientot vo momentot vr{ena preku tekovniot platen sistem i pove}e kontrola nad upravuvaweto so likvidnosta preku nivnite operacii na klirin{kite sistemi.

Klienti na bankite se pravni lica ili trgovci/individualci koi baraat, uslugi od bankite za izvr{uvawe na nivnite pla}awa

Upravata za javni prihodi

Upravata za javni prihodi }e bide klient na NBRM na ist ma~in kako i sekoj drug klient koj ima smetka vo banka. Poradi nejzinite posebni barawa, predlo`eniot model gi vkladuva sredstvata za zabele`uvawe i informirawe na UJP za plawata izvr[eni od pravnite lica i trgovcite/individualci, kako bi mo`ela UJP da otvori nejzini sopstveni dano~ni dosieja za smetkate.

Ministerstvo za finansii - raspredelba na buxetot

Distribucijata na buxetot se dvi`i od centralniot buxet, sobran od Upravata za javni prihodi do razli~nite ministerstva, do ovlastenite korisnici koi gi tro{at parite na materijali i resursi. Smetkata na centralniot buxet }e se vodi vo NBRM

Zavod za statistika

Se prepora~uva postoe~kite statisti~ki mo`nosti da se zadr`at pri {to predlo`eniot model gi vkladuva kapacitetite za skladirawe na podatocite.

Obemot na sobirawe i raspredelba na podatocite preku Skladot na podatoci ,}e treba da se odredi od zakonodavstvoto i samo organizaciite koi se ovlasteni da gi primaat podatocite, treba da bidat vo mo`nost da gi obezbedat. Obemot na podatocite koi se dostapni na organizaciite isto taka treba da bidat definirani. Na primer,Zavodot za statistika ne treba da gi ima podatocite koi mo`e da se identifikuvaat za individualno lice.

Vo studijata e predvideno tekovната uloga na Po{tenskata [tedilnica vo platniot sistem da bide zemena vo predvid pri opredeluvaweto na ~lenstvo vo kliiring sistemot odnosno da se odlu~i dali taa }e stane del od bankarskiot sektor.

Predlozi za drugi te uslugi

Poimot "drugi uslugi" se odnesuva na trezorskata funkcija, distribucija na gotovinata i registrite. Sekoj od ovie uslugi, koja vo momentot ja obezbeduva ZPP, ne gi so~inuva aspektite na platniot promet i treba da bidat vospostaveni vo oodelna organizacija ili organizacii

Trezorskata funkcija

Izvorite na podatoci za trezorskata funkcija koja treba da bide vr{ena od Ministestvo za finansii, }e bara informacii od bankite koi gi ~uvaat negovite smetki. Ministerstvo za finansii }e treba da gi definira nivnite specifi~ni barawa, taka da nivniot bankar bide sposoben da gi inkorporiraat barawata vo sistemot na smetki na nivniot klient.

Distribucija na gotovinata

Oddelenieto na trezor na NBRM treba da ja zadr`i odgovornosta za dizajnot, proizvodstvoto i izdavaweto na gotovinata, a fizi~kata distribucija }e ja obavuva NBRM.

Glavnite preporaki se:

- Distribucijata na doma{na i stranska valuta da bide na rizik na finansiskite institucii koi prezemaat ili vnesuvaat vo NBRM
- Presmetkata za sekoja primena ili izdadena gotovina da ja vr{i NBRM na smetkite koi taa gi vodi za bankite.

Registri

Golem broj na registri se vodat vo ZPP. Ovie aktivnosti treba da bidat prevzemeni od drugi organizacii

Programa za tranzicija

Osnovniot princip na predlo`enata programa za tranzicija e promenite da se prezmata kako serija na evolutivni ~ekori. Istite mo`at da bidat rezimirani na sledniot na~in:

1. Zamena na postoe~kiot sistem so bezbednosen sistem
2. Preureduvawe na postoe~kiot sistem taka { to toj da vr{i pogolem broj na me|usebno povrzani funkcii
3. Transfer na individualni funkcii vo samostojni sistemi pod kontrola na odgovornite vlasti toga{ i onaka kako {to vlastite se vo mo`nost da prezmata odgovornost kako {to se:
 - Nabquduvawe na pla}aweto na danoci
 - Raspredelba na buxetot, vku~uvaj}i nadgleduvawe i izvestuvawe za rashodite
 - Pribirawe na finansiski statisti~ki podatoci
 - Obrabotka na bankarski smetki
4. Transformacija na centralniot platen sistem vo klirin{ki sistem.

Za da se ovozmo`i prezemaweto na ovie ~ekori potrebni se pogolem broj na proekti koi se me|usebno povrzani.

Programata za tranzicija bara prezemawe na golem broj aktivnosti koi imaat vlijanie vrz mnogu razli~ni organizacii. Site ovie aktivnosti, identifikuvani kako proekti, mora zaedni~ki da dejstvuvaat za da se postigne zadovolitelna evolucija od Tekovniot platen sistem kon potrebniot Iden platen sistem.

Za da se sprovede reformata na platniot sistem treba da se implementiraat 19 Proekti i toa:

- Proekt 1 - Fizibiliti studija
- Proekt 2 - Vospostavuvawe na Programa za reforma
- Proekt 3 - Organizaciska struktura
- Proekt 4 - Revizija i Kontrola
- Proekt 5 - Pravna reforma
- Proekt 6 - Zamena na platniot sistem
- Proekt 7 - Preureden platen sistem

Proekt 8 - Golemi i itni pla}awa
 Proekt 9 - Kliring za mali pla}awa
 Proekt 10 - Privremen sistem za informirawe na rakovodstvoto
 Proekt 11 - Skladi { te na bankarski podatoci
 Proekt 12 - Reforma na bankarskata obrabotka
 Proekt 13 - Prosesi na Upravata za javni prihodi
 Proekt 14 - Prosesi na buxetski pla}awa
 Proekt 15 - Trezorski procesi
 Proekt 16 - Reformi na dano~en sistem
 Proekt 17 - Zavod za statistika
 Proekt 18 - Registri na kompanii i drugi registri
 Proekt 19 - Distribucija na gotovinata

Pravni aspekti

Za sproveduvawe na reformata na platniot sistem, predvideno e so zakonskite promeni da bidat opfateni ~etiri oblasti:

1. Da obezbedat osnova za vospostavuvawe na novite organizacii koi }e go sproveduvaat me|ubankarskiot kliring i vodeweto na pomo{ni funkcii kako {to e se Skladi {teto na podatoci i vodewe na Registrите;
2. Da im ovozmo`at na organizacii te da gi sproveduvaat funkciite koi im se dodeleni;
3. Da obezbedat tranziciski periodi na rabota koga edna ili pove}e organizacii mo`ebi }e prezemat del od obrabotkata; i
4. Da gi negiraat tekovnite zakoni koi im dozvoluvaat na organizacii te da prezemat funkcii koi }e bidat prefreni vo drugi organizacii.

Ocenuvawe na odgovornosta

Glavnite preporaki se odgovornosta za upravuvawe so procesot na promenata, Vladata da mu ja dodeli na Upravniot komitet za Reforma na platniot sistem, a Upravniot komitet da gi dodeli odgovornostite za odredeni funkcii na Izvr{nite komiteti zaradi sproveduvawe na identifikuvanite celi.

Celta na Upravniot komitet e da deluva vo imeto na Vladata za implementirawe na reformata na platniot sistem.

Postojani ~lenovi na Upravniot komitet se: Ministerstvo za finansii, NBRM, ZPP, bankite i Zavod za statistika, a asocijativni ~lenovi se: pretsedava~ot na Izvr{nite komiteti, Pretsedava~i na Rabotnite grupi i Pretstavnik na donatorskite organizacii.

Isto taka, spored preporakite na Fizibiliti studijata, se formirani i Izvr{n komiteti zaradi sproveduvawe na identifikuvanite celi i toa:

1. Izvr{en komitet za golemi i itni me|ubankarski pla}awa-odgovorna organizacija-NBRM. Odgovornost na ovoj I.K. e da vovede primena na sistem za me|ubankarski golemi i itni vrednosi pla}awa.

2. Izvr{en komitet za mali me|ubankarski pla}awa- odgovorna organizacija -Z P P Odgovornost na ovoj I.K. e da vovede primena na sistem na mali me|ubankarski pla}awa.

3. Izvr{en komitet za naplata na javnite prihodi - odgovorna organizacija - Ministerstvoto za finasii - Odgovornosta na ovoj I.K. e povrzana so primena na sistem za sobirawe na prihod.

4. Izvr{en komitet za Raspredelba na buxetot - odgovorna organizacija - Ministerstvo za finansii . Odgovornost na I.K. e povrzana za primena na proceduri za buxetskite isplati i nivni monitoring i

5. Izvr{en komitet za nacionalna statistika - odgovorna organizacija - Zavod za statistika. I.K. e odgovoren za primena na sobirawe na statisti~ki podatoci

Vo Fizibiliti studijata e predvideno kako mo`nost da se formiraat i rabotni grupi koi }e istra`uvaat i }e podnesuvaat izve{tai do Upravniot komitet po specifi~ni pra}awa. Poradi toa formirani se rabotni grupi za:

- Revizija i kontrola;
- Organizacija;
- Pravna
- Registri
- Distribucija na gotovina